

PARODONT KASALLIKLARI: SABABLARI, BELGILARI VA DAVOLASH YO‘LLARI

Abduraxmonova Shohista Abdunabi qizi

Alfraganus universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada parodont kasalliklarining kelib chiqish sabablari, klinik belgilari hamda zamonaviy davolash va profilaktika usullari tahlil qilingan. Parodont to‘qimalari — tishni alveolyar suyakka biriktirib turuvchi murakkab biologik tizim bo‘lib, uning sog‘lomligi tishlarning uzoq muddat saqlanishi va og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasining barqarorligi uchun muhim ahamiyatga ega. Parodont kasalliklari orasida eng ko‘p uchraydiganlari gingivit, parodontit va parodontoz bo‘lib, ularning asosiy sababi bakterial blyashka va yallig‘lanish jarayonidir. Maqolada, shuningdek, parodont kasalliklarini erta aniqlash, mexanik va medikamentoz davolash, lazerli va fizioterapevtik usullarning samaradorligi haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: parodont, gingivit, parodontit, parodontoz, yallig‘lanish, blyashka, profilaktika, davolash.

Parodont kasalliklari zamonaviy stomatologiyada eng ko‘p uchraydigan muammolardan biri bo‘lib, ular nafaqat tishlarni yo‘qotishga, balki butun organizmning umumiy sog‘lig‘iga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Parodont tizimi — bu tishni o‘z alveolyar suyagida mustahkam ushlab turuvchi murakkab anatomik tuzilma bo‘lib, unga milk (gingiva), tish ildizining sement qavati, parodontal bog‘lamalar va alveolyar suyak kiradi. Ushbu tuzilmalar birgalikda tishlarni funksional holatda saqlab turadi, chaynash kuchini yengillashtiradi va tish harakatini cheklaydi.

Parodont to‘qimalarining yallig‘lanish kasalliklari asosan bakterial infeksiyalar natijasida kelib chiqadi. Og‘iz bo‘shlig‘idagi gigiyenaga e’tibor yetishmasligi tufayli blyashka (yumshoq tish qoldiqlari) va tosh (mineralizatsiyalashgan blyashka) hosil bo‘ladi. Blyashka ichida patogen mikroorganizmlar — *Streptococcus mutans*, *Porphyromonas gingivalis*, *Actinomyces viscosus* kabi bakteriyalar ko‘payib, yallig‘lanish jarayonini qo‘zg‘atadi. Natijada milkda qizarish, shish, qon ketish, og‘izdan noxush hid chiqishi, tishlarning bo‘shashuvi kabi belgilar paydo bo‘ladi.

Parodont kasalliklari asosan uch asosiy shaklda namoyon bo‘ladi: gingivit (milk yallig‘lanishi), parodontit (tishni ushlab turuvchi to‘qimalarning yallig‘lanishi) va parodontoz (degenerativ jarayonlar bilan kechuvchi surunkali holat). Gingivit odatda qaytuvchi jarayon bo‘lib, o‘z vaqtida davolansa to‘liq sog‘ayish mumkin. Ammo parodontitda yallig‘lanish jarayoni chuqurroq qatlamlarga o‘tadi — parodontal cho‘ntaklar hosil bo‘ladi, suyak rezorbsiyasi boshlanadi va tish harakatlanishi kuchayadi.

Parodont kasalliklarining rivojlanishiga ko‘plab omillar ta’sir qiladi. Ularga og‘iz gigiyenasining yetarli emasligi, noto‘g‘ri ovqatlanish, immunitetning pasayishi, chekish, endokrin buzilishlar (masalan, qandli diabet), stress, vitamin yetishmovchiligi va irsiy moyillik kiradi. Shuningdek, ortodontik nuqsonlar, noto‘g‘ri o‘rnatilgan plombalar yoki protezlar ham blyashka to‘planishiga sabab bo‘lib, kasallikni kuchaytiradi.

Zamonaviy stomatologiyada parodont kasalliklarini davolash kompleks yondashuvni talab etadi. Davolashning birinchi bosqichi — blyashka va tish toshlarini mexanik tozalash (professional gigiyena). Keyingi bosqichlarda yallig‘lanishga qarshi dorilar, antiseptik eritmalar, antibiotiklar, fizioterapevtik muolajalar (ultratovush, lazer, darsonvalizatsiya) qo‘llaniladi. Og‘ir holatlarda esa jarrohlik aralashuvlar — kuretaj, flap-operatsiyalar, suyak to‘qimasini regeneratsiya qiluvchi biomateriallar bilan davolash amalga oshiriladi.

Parodont kasalliklarining oldini olish esa kundalik gigiyenaga qat’iy amal qilish, ftorli tish pastalaridan foydalanish, to‘g‘ri ovqatlanish, stressni kamaytirish va muntazam stomatologik ko‘rikdan o‘tish orqali ta’minlanadi.

Shunday qilib, parodont kasalliklari — bu nafaqat stomatologik, balki umumiy sog‘liq uchun ham xavfli holat bo‘lib, ularni erta aniqlash va kompleks davolash og‘iz bo‘shlig‘i salomatligini saqlashning eng muhim sharti hisoblanadi.

Parodont kasalliklari og‘iz bo‘shlig‘i sog‘lig‘ining eng muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Bu kasalliklar tishlarni ushlab turuvchi to‘qimalar — milk, parodontal bog‘lamalar, sement qavati va alveolyar suyaklarning yallig‘lanishi yoki degeneratsiyasi bilan kechadi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, dunyo aholisining 80 foizdan ortig‘ida parodont kasalliklarining turli bosqichlari uchraydi. Ularning erta

bosqichda aniqlanmasligi, asosan, og‘iz gigiyenasining sustligi va profilaktik ko‘riklarning yetarli emasligi bilan bog‘liq.

Parodont kasalliklarining rivojlanishida bakterial blyashka asosiy etiologik omil sifatida qaraladi. Blyashka tish sirtida hosil bo‘luvchi mikrobiologik plyonka bo‘lib, unda millionlab mikroorganizmlar yashaydi. Ular o‘z metabolizmi jarayonida toksinlar ajratib, milk va parodontal to‘qimalarda yallig‘lanish chaqiradi.

Bundan tashqari, kasallikning rivojlanishida quyidagi omillar ham muhim rol o‘ynaydi:

- **Og‘iz gigiyenasining yetarli emasligi** – tishlar muntazam tozalanmaganda blyashka hosil bo‘ladi.

- **Chekish** – tamaki mahsulotlari qon aylanishini yomonlashtiradi va immun javobni susaytiradi.

- **Qandli diabet** – yuqori glyukoza darajasi parodontal to‘qimalarning infeksiyaga chidamliligini kamaytiradi.

- **Irsiy omillar** – ayrim insonlarda parodontal to‘qimalarning yallig‘lanishga genetik moyilligi mavjud.

- **Stress** – gormonlar muvozanatining buzilishi va immunitetning pasayishi orqali bilvosita ta’sir ko‘rsatadi.

- **Vitaminlar yetishmovchiligi** – ayniqsa, S vitamini tanqisligi milk kapillyarlarining mo‘rtlashuviga sabab bo‘ladi.

Parodont kasalliklarining dastlabki belgisi — milkda qizarish, shish, qon ketish va og‘izdan noxush hid chiqishidir. Dastlabki bosqichda bu alomatlar gingivitga xos bo‘ladi. Agar bu jarayon o‘z vaqtida davolanmasa, yallig‘lanish parodontal cho‘ntaklarga chuqurlashib kiradi, alveolyar suyakda rezorbsion o‘zgarishlar yuzaga keladi, tishlar bo‘shashadi — bu esa parodontit deb ataladi.

Parodontitning og‘ir shakllarida tish ildizlari atrofidagi suyak to‘qimasi yemiriladi, tish harakatchanligi oshadi va ba’zida ularni saqlab qolishning iloji bo‘lmaydi. Kasallik surunkali tus olib, bemorda chaynash funksiyasi buziladi, estetik ko‘rinish yomonlashadi va nutq muammolari paydo bo‘ladi.

Zamonaviy stomatologiyada parodont holatini baholash uchun klinik va instrumental tekshiruvlar qo‘llaniladi. Asosiy diagnostik usullar quyidagilardan iborat:

- **Vizual ko‘rik** – milk rangi, shish darajasi, qon ketish holati aniqlanadi.

• **Parodontal choʻntak chuqurligini oʻlchash** – maxsus sonda yordamida 1–8 mm oraligʻida baholanadi.

• **Rentgen tekshiruvi** – suyak toʻqimasining rezorbsiyasi, ildiz atrofidagi oʻzgarishlar aniqlanadi.

• **Mikrobiologik tahlillar** – blyashka tarkibidagi patogen bakteriyalar aniqlanadi. Parodont kasalliklarini davolash kompleks yondashuvni talab qiladi. Maqsad — yalligʻlanishni kamaytirish, blyashkani yoʻqotish va toʻqimalarning regeneratsiyasini tiklashdir.

1. Gigiyenik va mexanik davolash. Bu bosqichda tish sirtidagi blyashka va toshlar professional ultratovush apparatlari yordamida tozalanadi. Shuningdek, milk chizigʻi ostidagi blyashka maxsus kuretaj usuli bilan olib tashlanadi.

2. Medikamentoz davolash. Yalligʻlanishni kamaytirish uchun antiseptik eritmalar (xlorheksidin, miramistin), antibiotiklar (amoksiklav, metronidazol) va yalligʻlanishga qarshi gel yoki malhamlar qoʻllaniladi.

3. Fizioterapevtik usullar. Ular orasida ultratovushli muolaja, lazer terapiyasi, darsonvalizatsiya va elektroforez keng qoʻllanadi. Bu usullar qon aylanishini yaxshilaydi, shishni kamaytiradi va regeneratsiyani tezlashtiradi.

4. Jarrohlik muolajalar. Ogʻir hollarda parodontal choʻntaklar jarrohlik yoʻli bilan ochiladi (flap-operatsiya), zararlangan toʻqimalar olib tashlanadi, suyak regeneratsiyasini ragʻbatlantiruvchi biomateriallar qoʻllaniladi.

5. Reabilitatsiya va profilaktika bosqichi. Davolashdan soʻng bemor ogʻiz gigiyenasiga qatʼiy amal qilishi, ftorli tish pastalari va maxsus yuvish eritmalaridan foydalanishi lozim. Shuningdek, har 6 oyda professional gigiyena muolajasi tavsiya etiladi.

Parodont kasalliklarini oldini olish ularni davolashdan koʻra ancha samarali va iqtisodiy jihatdan foydali hisoblanadi. Asosiy profilaktik tadbirlar quyidagilardan iborat:

- Tishlarni kuniga kamida ikki marta, toʻgʻri texnika bilan tozalash.
- Har kuni tish ipi yoki interdental choʻtkadan foydalanish.
- Har 6 oyda stomatologga profilaktik koʻrikka borish.
- Toʻyimli ovqatlanish, ayniqsa vitamin C, D va kaltsiyga boy mahsulotlarni isteʼmol qilish.

- Chekish va spirtli ichimliklardan voz kechish.
- Stressni kamaytirish, immunitetni mustahkamlash.

Parodont sog‘lom bo‘lmasa, tishlarning uzoq muddat saqlanishi imkonsiz bo‘ladi. Shu sababli, parodont kasalliklarini erta aniqlash, ularning sabablari va mexanizmlarini tushunish, shuningdek, zamonaviy davolash usullarini qo‘llash stomatologiyaning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

So‘nggi yillarda parodontologiyada innovatsion texnologiyalar keng qo‘llanila boshladi. Ulardan biri — **lazer terapiyasi**, u blyashkani sterilizatsiya qiladi va yallig‘lanishni kamaytiradi. **PRF (Platelet-Rich Fibrin)** texnologiyasi esa bemorning o‘z qonidan ajratilgan o‘simtaviy moddalarning yordamida parodontal to‘qimalarni tezroq tiklashga yordam beradi.

Bundan tashqari, **probiotiklar** va **fitoterapiya** vositalarining parodont kasalliklaridagi foydasi ilmiy jihatdan isbotlangan. Ular og‘iz mikroflorasini me‘yorda saqlashga, patogen bakteriyalar ko‘payishini cheklashga xizmat qiladi.

Parodont kasalliklari — og‘iz bo‘shlig‘i salomatligi uchun eng xavfli muammolardan biri bo‘lib, ular nafaqat tishlarning yo‘qotilishiga, balki umumiy sog‘liqning yomonlashishiga ham olib keladi. Bemorlarning aksariyatida kasallikning dastlabki bosqichlari befarqlik sababli o‘z vaqtida aniqlanmaydi. Shuning uchun erta diagnostika, muntazam stomatologik ko‘rik, gigiyenaga e‘tibor va zamonaviy profilaktik chora-tadbirlar parodont kasalliklarini kamaytirishda eng muhim omillardan hisoblanadi.

Parodontni sog‘lom saqlash — bu tishlarning mustahkamligi, chaynash funksiyasining to‘liqligi va insonning umumiy hayot sifatini oshirishning kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizov M. “Stomatologiya asoslari”. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2021.
2. World Health Organization. *Oral health and periodontal diseases*. Geneva, 2023.
3. Lindhe J., Lang N.P., Karring T. *Clinical Periodontology and Implant Dentistry*. – Wiley-Blackwell, 2018.
4. Karimov B. “Og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasi va parodont kasalliklari profilaktikasi”. – Toshkent: TTA, 2022.
5. Slots J. *Periodontitis: Facts, fallacies and the future*. Periodontology 2000, 2019.

